

*Курдаєв Андрій Олександрович,
Національний університет “Острозька академія”*

ПОСТСТРУКТУРАЛІСТСЬКА ОПОЗИЦІЯ: МШЕЛЬ ФУКО VERSUS ЖАК ДЕРРІДА

Постструктуралізм – один з найвпливовіших критичних напрямків другої половини і кінця ХХ ст. В загальному сенсі цього слова, постструктуралізм є широкою і надзвичайно інтенсивно взаємодіючою, інтердисциплінарною за своїм характером, ідейною течією в сучасному культурному житті Заходу. Він проявився у найрізноманітніших сферах гуманітарних знань: літературознавстві, філософії, соціології, історії, лінгвістиці, мистецтвознавстві і ін., створивши своєрідну єдність ідей і найсучаснішого образу мислення. Актуальність постструктуралізму в українській культурі проявляється на рівні засвоєння європейських цінностей і сучасного способу осмислення світу. Об'єктом дослідження є вказані праці Ж. Дерріди та М. Фуко. Літературознавчий постструктуралізм відомий завдяки практиці такого виду аналізу художнього тексту як реконструкція, що і складає предмет нашої статті. Мета – виявити точки зіткнення ідей постструктуралістського дискурсу.

Суть деконструкції як методології дослідження літературного тексту полягає у виявленні внутрішньої суперечності тексту, прихованих і непомітних не лише для читача, але і вислизуючих від самого автора (“сплячих” за визначенням Ж. Дерріди), “залишкових значень”, останків дискурсивних практик минулого з наслідками інколи протилежними до авторських інтенцій [3:7].

Основні положення системи поглядів, представлених Ж.Деррідою, увійшли в “обов'язковий канон” теорії постструктуралізму: ідея децентрації структури, поняття “сліду”, критика багатозначного поняття “наявності” та концепції “цілісної людини”, утвердження ніцшеанського принципу вільної гри думки та заперечення самої можливості існування будь-якої першооснови і заміни раціональної інтенційності на ірраціональне бажання [4:256-271].

Інший теоретик постструктуралізму, послідовник і опонент Ж. Дерріди, М. Фуко, критикував співвітчизника за “текстуалізацію

дискурсивних практик”. На противагу Ж. Дерріді, котрий стверджував, що “нічого немає поза текстом”, М. Фуко наполягав на тому, що письмо є активізацією великої кількості розрізаних сил, і текст є місцем, де відбувається боротьба між цими силами [1:27-28]. М. Фуко протягом своєї творчої діяльності продемонстрував зсув від питань переважно філософського характеру до проблем широкого культурологічного плану і створив концепцію історії культури та методик її аналізу, яка мала значний вплив на сучасне уявлення про механізм функціонування цивілізації [2]. Йому належить авторство теорії історизму людської свідомості, яка розвивається стрибками, що акумулюються накопиченим досвідом; а також поняття “епістемі”, історичного пізнавального поля, яке виявляло рівень наукових уявлень свого часу (Фуко виділяв п’ять – античне, середньовічне, періоду Відродження, просвітницьке та сучасність, з яких лише трьом останнім, в межах яких він шукав історичне несвідоме, дав розгорнуту характеристику) [5].

Варіанти постструктуралістського вчення створені М. Фуко і Ж. Деррідою, не поступались одне одному у впливовості. Якби вони не сперечались і не погоджувались одне з одним, їхні версії постструктуралізму доповнюють і уточнюють одна одну, утворюючи два полюси доктрини постструктуралізму, в просторі між якими і знаходиться внутрішнє полемічне поле, де вже протягом сорока років відбувається дискурс постструктуралізму.

Література:

1. Автономова Н. С. Археология знания // Современная западная философия: Словарь / Сост.: Малахов В. С., Филатов В. П. – М., 1991. – С. 27-28.
2. Автономова Н. С. Философские проблемы структурного анализа в гуманитарных науках. / Н.С. Автономова. – М., 1977. – 271с.
3. Ильин И. П. Постструктурализм. Деконструктивизм. Постмодернизм. / И. П. Ильин. – М.: Интрада, 1996. – 254 с.
4. Derrida J. Structure, sign, and play in the discourse of human sciences / Derrida J. // The structuralist controversy / Ed. by Macksey R., Donato E. – Baltimore, 1972. – P. 256-271.
5. Foucault M. Language, counter-memory, practice: Sel. essays and interviews. / Ed., pref., a. introd. by Bouchard D. F. – Oxford, 1977. – 240 p.